

«БИСЕРИ НЕБЕСКЕ СРБИЈЕ». МИРОСЛАВЉЕВО ЈЕВАНЂЕЉЕ КАО ЧУДЕСНО ЖИТИЈЕ

Ранко ГОЈКОВИЋ | 27.08.2014 | 00:00

Свети владика Николај је написао да је Свети Сава најлепше српско дете даровано Богу и најлепша српска личност кроз коју се Бог показује српском роду. Ову мисао светог владике могли би пренети и на јединствену књигу у српском роду, на Јеванђеље његовог стрица Мирослава, најлепшу српску књигу коју је српски род даровао Богу, а истовремено и књигу кроз коју Бог вековима показује љубав према српском роду. У тексту који следи рећи ћемо нешто о несвакидашњем историјату ове «најлепше српске књиге», а историјат те књиге је толико проткан Промислитељском бригом, да би га с пуним правом могли назвати «Житије Мирослављевог Јеванђеља».

* * *

Велики Кнез Мирослав, син Завиде, брат Стефана Немање и стриц Светог Саве, владао је Захумљем (Херцеговина) у другој половини XII века, са престоницом у Стону. Оснивач је манастира светог Петра код Бијелог Поља и задужбинар Грачанице Ваљевске, коју ево већ више од деценије безбожне српске власти желе да сруше зарад неке сулуде акумулације, а верни народ покушава да одбрани светињу. По свој прилици је великим делом управо у његовој задужбини која је постала епископска црква, у манастиру светог Петра и Павла, Јеванђеље исписано и илустровано. Мирослав је и сахрањен у овој својој задужбини, али у турско доба његов ковчег нестаје и данас није познато где се налазе његове кости.

Мирослављево Јеванђеље је богослужбена књига састављена из делова четворојеванђеља који се читају на богослужењима, по редоследу који је прописан током црквене године. Испред сваког дела Јеванђелског текста који се чита за тај дан, исписани су и алилујари.

Име писара није поуздано познато, на последњем листу Јеванђеља и на још два места, испод минијатура је потписан дијак (ђак) Григорије («Ја, грешни Григорије дијак,.. заставих златом ово Јеванђеље великославном кнезу Мирославу, сину Завидину...»), па вероватно њему можемо захвалити бар на орнаментима који украшавају текст. Јеванђеље је писано рашком ортографијом у два правописна дијалекта – зетско-хумском и рашком - у српској редакцији старословенског језика. Сам текст је писан на пергаменту пером, у три боје, светло и тамно црном и црвеном. Књига је илустрована са 296 минијатура у облику заставица и иницијала, цртаних пером, а потом бојених четкицама у 4 боје - црвеном, зеленом, жутом и белом, украшених златом. Изузетан кожни повез, књижни украси и иницијали са приметним утицајима и Запада и Византије, али и са неоспорном самобитношћу израза како у линији и боји, тако и у обради фигура људи, облику тела и драперијама...

Продором Турака на Балкан и нестанком Немањичке државе, као да се заборавило на овај бисер српске писмености, који се пред пропаст српске државности обрео у Хиландару. Из заборава га извлачи руски архимандрит Порфирије Успенски, каснији владика Кијевски. Одушевљен лепотом књиге, он у зиму 1845/46. године исеца један лист (330-331) и носи га у Русију (тада су Хиландаром управљали Бугари). О том листу «српског Јеванђеља из XII века» и његовој вредности и лепоти украса, одмах се почело писати у Русији, био је излаган и на археолошким изложбама у Кијеву. Данас се тај лист чува у Руској националној библиотеци у Петрограду, уз још 370 српских средњевековних рукописа!

У самој Србији се тек после 1891. године и посете Љубе Јовановића Хиландару, почело писати о Мирослављевом Јеванђељу. Овај познати стручњак за старословенски језик и књижевност и вероватно најчеститији српски политичар с краја XIX и почетка XX века, после проучавања ове српске реликвије заинтересовао је за њу и краља Александра Обреновића. Тако 1896. године овај српски краљ креће у можда најзначајнију духовно-културну мисију коју је предузео неки српски владар после пада државе Немањичке. Српска историографија је чини се неправедно маргинализовала државнички, духовни и културни допринос овог српског владара свом роду (тешко је категорички тврдити да је то због тога што је прекинуо аустрофилску политику свог оца и окренуо се братској Русији, но, понекад изгледа као да нека невидљива германска рука пише и тумачи историју Срба). **Дакле, Краљ Александар Обреновић 1896. године, уочи Васкрсења Господњег, креће стопама Цара Душана у посету Хиландару. Тамо борави од Великог Четвртка до другог дана Васкрса и практично у тајности отплаћује не баш мале дугове манастира Хиландара у износу од 15 хиљада динара у злату.**

Хиландар поново прелази под српски суверенитет, а Краљ у знак захвалности добија два најзначајнија писана документа – Оснивачку повељу манастира Хиландара коју је потписао Стефан Немања и Мирослављево Јеванђеље.

Да је сваки догађај везан за Мирослављево Јеванђеље проникнут Вишњим старањем о њему, говори и податак да је само два дана пошто је Краљ Александар напустио Хиландар, у манастир стигао тајанствени човек који се представио да долази из Петрограда и понудио огроман новац за откуп Јеванђеља. Но, очигледно је Промисао хтела да ова српска бесценкњига прати српски народ и његову војску у њиховим страдањима.

По доласку у Београд, Краљ Александар одмах наређује професору Стојановићу да носи Јеванђеље у Беч и тамо штампа фототипско издање. По завршетку посла, један примерак је предат манастиру Хиландару, а остале је Краљ поделио појединим научницима, државницима и дипломатама као и најважнијим институцијама. После Мајског преврата и дивљачког убиства Краља Александра и Краљице Драге (у ноћи између 28 и 29. маја 1903. године) из дворског сефа нестаје Мирослављево Јеванђеље и пуних 11 година се није знало за његову судбину. Тих 11 година скоро свакодневно се српска штампа бавила нестанком највредније српске реликвије, али од ње није било ни трага. Тек пред евакуацију српске благајне 1914. године, краљевски библиотекар Ружић у Тополи је предао Јеванђеље регенту Александру Карађорђевићу. Како и откуда се тамо обрело, није рознато. Регент предаје Јеванђеље народним посланицима Давидовићу и Маринковићу, а они га у Крушевцу (где је пребачена државна благајна) предају начелнику Државне благајне Левићу. У октобру 1915. године део имовине Народне Банке Србије пребацује се возом у Солун, а већ сутрадан Бугари прекидају пругу. У Солун је отпутовао и сеф у коме се налазила Повеља Стефана Немање и од тада до данас, губи јој се сваки траг. Вероватно би иста судбина задесила и најлепшу српску књигу да није била украдена у мајском преврату, јер се Мирослављево Јеванђеље налазило у истом сефу са Немањином Хиландарском Повељом. Тако испада да је Јеванђеље требало да буде украдено и да привремено (11 година) нестане, како не би заувек nestало! Левић потом пакује Јеванђеље као што се пакује новац и предаје га на чување државном благајнику Стевчићу, рекавши да му предаје изузетно драгоцену ствар и да је «чува као очи у глави, више од државне благајне». Поново је избор људи Промислитељски, честити Стевчић и његов помоћник Станковић се ни ноћу не одвајају од њега и наизменично спавају на пакету. Ови људи су тек на Крфу сазнали да су чували Јеванђеље, можда и несвесни да је и Јеванђеље чувало њих.

И даљи ток «Житија» Мирослављевог Јеванђеља подсећа на узбудљиви филмски сценарио. Немогуће је у оваквом тексту наводити све детаље, само ћемо рећи да је Мирослављево Јеванђеље пратило кретање српске владе од Крушевца до Ниша, преко Краљева и Рашке, одакле 1915. године следи повлачење српске војске преко Пећи, Подгорице, Скадра и Сан Ђовани ди Медуге, до Крфа. Још један детаљ са овог путовања као сведочанство брижне руке Промисли над најважнијом српском књигом.

Када је после много муке државна благајна са Јеванђељем стигла у Скадар, стигла су и два брода која су требала да пребаце благајну до Крфа. У Скадру је било много српских избеглица и Левић је упркос противљењу британског капетана, инсистирао да се и они укрцају на брод. Касније се испоставило да је то било веома важно, јер је на путу за Бриндизи аустријски авион надлетао над бродом и испустио 6 бомби, али ни једна није погодила циљ. После рата се сазнало да је пилот авиона био Србин из Аустро-Угарске, који је, кад је видео избеглице на палуби, намерно промашио брод који је пловиио под британском заставом. Тако је Мирослављево Јеванђеље стигло на Крф да окрепи српску војску после Албанске голготе и након херојског пробоја Солунског фронта, најлепша српска књига је безбедно са српском владом поново стигла у Србију.

Али то није крај чуда. После убиства Краља Александра Карађорђевића 1934. године, министар просвете је наложио да се Мирослављево Јеванђеље пребаци у Народну Библиотеку Србије, али га Кнез Павле задржава у свом музеју. Испоставиће се, поново промислитељски, јер би у супротном Мирослављево Јеванђеље било уништено приликом бомбардовања Београда 6. априла 1941. године, када је до темеља изгорела зграда Народне Библиотеке Србије.

Током Другог светског рата, као по некој установљеној непогрешивој константи, бригу о Мирослављевом Јеванђељу поново преузимају најчеститији људи српског рода. Двор поверава Мирослављево Јеванђеље Народној Банци Србије, одакле путује у филијалу у Ужице. Два дана пре уласка Немаца у Ужице, потпуковник Јараковић предаје драгоцену књигу игуману манастира Рача Платону Милојевићу, који га тајно ноћу закопава под Олтар манастирске цркве. **Иако је од 1941 до 1943. године неколико пута манастир Рача био пљачкан и паљен од стране Немаца и Бугара, Мирослављево Јеванђеље није пронађено нити оштећено.** Неко је регистровао сусрет игумана са потпуковником, па су у народу почеле да се шире гласине о наводном благу закопаном у манастиру. У посету игуману долазе и партизани и четници. Прве игуман успева да убеди да нема никаквог блага у манастиру, а другима открива истину. Ускоро четници поново долазе са писменом наредбом команданта корпуса да им се преда Јеванђеље, а игуман Платон Милојевић на полеђини те наредбе отписује: «Ја имам налог старијих од команданта корпуса, да то не смем чинити ни по цену свог живота». После тога игуман јавља да Јеванђеље више није на сигурном и Јараковић и Кешељевић 1943. године преузимају Мирослављево Јеванђеље из манастира Рача. Кешељевић тајно враћа драгоцену књигу у Београд, иако су **Немци имали посебну јединицу за потрагу за Мирослављевим Јеванђељем.**

Након ослобођења, 29. маја 1945. године, В. Кешељевић извештава министра просвете В. Рибникара где се налази Мирослављево Јеванђеље и оно је пребачено у Народни музеј где се и данас налази. Иако је више пута издвајан новац за његову заштиту, Мирослављево Јеванђеље је почело да пропада и тек 1998. године је урађена његова конзервација. Ауторско-издавачка задруга „Досије» и Службени лист СРЈ, 1993. године почели су самоиницијативно прикупљање материјала за фототипско издање Мирослављевог јеванђеља.

Оно је штампано у Јужноафричкој Републици, 1998. године у 300 примерака и представља верну копију оригинала, и по садржају и по спољашњем изгледу. Поједини примерци отишли су у специјалне колекције најзначајнијих светских библиотека. Унеско је 2005. године сврстао Мирослављево Јеванђеље у своју библиотеку «Памћење света» међу 120 најзначајнијих достигнућа људске цивилизације.

* * *

На пропутовању кроз Србију током Трећег крсташког рата, Велики Жупан Стефан Немања је 1189. године у Нишу (симболично је да је и Немањин брат Мирослав присуствовао том сусрету) угостио немачког цара Фридриха Барбаросу. Тада је «потписан» и први међудржавни споразум између Србије и Немачке и тај споразум се уочи Другог светског рата чувао у Народној Библиотеци Србије. Када је чуо да се тамо чува документ Споразума између Немачке и Србије, на коме се Немања уредно потписао, а Барбароса будући неписмен, ставио отисак прста, Адолф Хитлер је побеснео и наредио да се Народна Библиотека Србије срани са земљом. Тако је по наређењу овог германског дивљака спаљено више стотина српских средњовековних повеља, инкунабула и рукописних књига, десетине хиљада комплета часописа и преко 350 хиљада књига, које су изгореле у до темеља сранијој згради Народне Библиотеке Србије током бомбардовања Београда 6. априла 1941. године.

Но, Промисао Господња није дозволила да са тим уништењем непроцењивог српског духовног и културног блага, буде уништено и Мирослављево Јеванђеље. Као да је хтела да до краја света и века сачува ово ремек-дело српске средњовековне писмености, да затвори уста сваком незнавеном Србину који прича о српској заосталости и немачкој култури или о потреби «савезништва са Немачком» ради чега «Србија мора да се измени».

Недавно је у једној основној школи у Земуну организована изложба слика са приказивањем филма Бошка Савковића о Мирослављевом Јеванђељу. Слава Богу да у Србији још има просветних радника са слухом о истинским вредностима које треба да се преносе српској деци. Јер је због те српске деце Господ и сачувао Мирослављево Јеванђеље. Да знају и памте српска деца да српски владари нису оставили потомству дивљачке задужбине у виду сто убијених за једног, нити задужбине у виду стрељања деце, него су потомству остављали задужбине које спадају у највећа достигнућа људске цивилизације. Да знају српска деца да су њихови преци достигли такву меру духовног узрастања, после које њихови потомци не смеју да теже идеалима дивљачког западног еуросодома, чије је олицетворење Кончита Вурст. И да знају српска деца да дела оних који Господа Прослављају, Господ никада не заборавља и не дозвољава да њихова дела буду уништена и заборављена.